

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

Projevy metaforičnosti v onomastice u žáků a studentů

Metaphorical patterns in onomastics recognizable by pupils and students

Teze disertační práce

Vedoucí práce: PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.
Studijní program: Pedagogika
Studijní obor: Didaktika českého jazyka

2018

Pavla Štěpánová

1 Úvod a cíle disertační práce

Metafora představuje klíčový pojem v kognitivně chápaném pohledu na jazyk (Lakoff a Johnson, 2002; Janda, 2004; Lakoff 2006; Vaňková 2005; Vaňková 2007). Ve stěžejním díle *Metaphors We Live By* (1980), v českém překladu *Metafory, kterými žijeme* (2002), představili Mark Johnson a George Lakoff zcela nový pohled na metaforu a myšlení, když naše myšlení označili jako primárně metaforické. Metafory představují v jejich pojetí základní prostředek lidského poznání strukturující naše myšlení, zakládají způsob kategorizace světa kolem nás a skrze naši tělesnou zkušenost, již nám pomáhají uvědomit si a zprostředkovat naše smysly, strukturují lidské myšlení a prožívání. Metafory jsou tedy primárně záležitostí mysli a pojmotvorného procesu, teprve až sekundárně se projevují v jazyce.

Hlavním cílem naší práce bylo zjistit, jak se během propriálně-pojmenovacího aktu uplatňuje metaforičnost a jaké (konceptuální) metafory ovlivňují vznik a vnímání vybraných pojmenování.

Onomastický materiál, jež jsme pro analýzu vybrali, byl reprezentován partnerskými pojmenováními, tedy způsoby oslovování mezi lidmi tvořícími pár. Ačkoli se může zdát troufalé a možná i absurdní hovořit o tom, že by tyto způsoby oslovení mohly patřit mezi propria, našim cílem bylo i dokázat, že jejich zařazení není tak jednoznačné, jak by se mohlo na první pohled zdát. Vzhledem k jejich oscilaci mezi apelativy a proprii jsme je v celé práci uváděli velkým tiskacím písmem.

Cílovou skupinu, u níž jsme projevy metaforičnosti zkoumali, představovali žáci devátých tříd a posledních ročníků středních škol. Naším cílem tedy bylo i přispět k lepšímu poznání jazyka mladých lidí a jejich způsobu vyjadřování.

Struktura práce byla výrazně ovlivněná nedostatkem základní odborné literatury týkající se partnerských pojmenování a nedostatkem jazykového materiálu. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli nedělit práci klasickým způsobem na část teoretickou a praktickou, ale tyto dvě části propojit dohromady.

2 Metodologie

Z hlavního cíle uvedeného výše jsme vyčlenili několik cílů dílčích, které jsme formulovali takto:

1. Kriticky zhodnotit příslušnost partnerských pojmenování mezi apelativa/propria.
2. Zjistit, jaká partnerská pojmenování žáci a studenti znají.
3. Zjistit, jaká partnerská pojmenování v komunikaci s partnerem žáci a studenti používají, případně jaká by chtěli používat.
4. Alespoň částečně zachytit, jak partnerská pojmenování fungují v „reálné“ komunikaci, v jakých situacích se používají a zda se nějak projevuje „konflikt“ se standardními způsoby (ne)formálního oslovení, tj. pomocí rodných jmen a hypokoristik.
5. Ověřit, zda (a jak) žáci vnímají metaforičnost partnerských pojmenování.
6. Zaznamenat konotace u vybraných partnerských pojmenování.

Na základě stanovených dílčích cílů jsme v rámci analýzy mohli:

1. Popsat žákovská a studentská partnerská pojmenování po stránce pragmaticko-sémantické.
2. Stanovit, jaká partnerská pojmenování jsou mezi žáky a studenty nejfrekventovanější a nejoblíbenější.
3. Porovnat metaforické konceptualizace mezi žáky a studenty.

Při volbě vhodné výzkumné metody jsme museli zohlednit především povahu zkoumaného jazykového materiálu. Veřejné sdílení partnerských pojmenování může pro někoho představovat tak velký zásah do soukromí, že nemusí být ochoten sdílet je ani anonymní formou (Štěpánová, 2013). I s ohledem na možnosti snadného vyhodnocování a kvantifikovatelnosti dat jsme se rozhodli pro dotazníkovou metodu. Ta nám umožnila získat dostatek jazykového materiálu, nejen konkrétních podob partnerských pojmenování, ale i jejich motivace a hodnocení respondenty. Abychom alespoň částečně eliminovali nedostatky této metody, rozhodli jsme se ji doplnit o metody kvalitativní, a to o skupinové a individuální rozhovory.

Navržený dotazník byl anonymní, rozdělený na dvě varianty, pro chlapce a pro dívky. Znění otázek bylo pro obě pohlaví stejné, ale lišily se jednotlivé příklady. Dotazník se skládal ze dvou částí, z nichž první byla orientována na zjištění konkrétních příkladů partnerských pojmenování a vztahu žáků/studentů k partnerským pojmenováním. Nejdůležitější otázky cílené na povědomí žáků a studentů o partnerských pojmenováních zněly:

- a) Představ si, že chodíš s „dívkou (chlapcem) svých snů“. Jakým partnerským jménem bys chtěl(a), aby ti říkal(a)? Pokus se výběr jména vysvětlit.
- b) Existují podle tebe nějaká typická partnerská jména? Která používá hodně lidí? Pokud ano, uveď příklady a rozhodni, zda jsou spíše mužská (M), ženská (Ž) nebo „obojetná“ (O).
- c) Kdybys chodil(a) s „dívkou (chlapcem) svých snů“, jakým partnerským jménem bys mu říkal(a)? Pokus se výběr jména zdůvodnit.
- d) Proč podle Tebe lidé ve vztazích partnerská jména používají?

Ve druhé části dotazníku jsme respondentům předložili 13 pojmenování určených dívkám a 13 pojmenování určených chlapcům. Hlavním cílem této části bylo zjistit, jak respondenti vnímají metaforičnost a jaké konotace (asociace) pro ně mají vybraná pojmenování. Způsob provedení dotazníku vycházel z podoby, kterou vytvořila M. Kvíčalová pro výzkum žákovských přezdivek (Kvíčalová, 2016). Do analýzy jsme vzhledem k získání dostatečného množství dat zahrnuli pouze pojmenování ženská: KOČÍČKO, MILÁČKU, PRINCEZNO, SLUNÍČKO, OUŠÍNKO, KOZIČKO, JAHŮDKO, PUSINKO, PRDELKO, BROSKVIČKO, PANENKO, KLISNIČKO a KVĚTINKO.

Na základních školách byly dotazníky administrovány v červnu 2016, a to na třech základních školách v Praze a jedné ve Vyškově. Dotazník zadávala buď autorka této práce, nebo oslovení učitelé českého jazyka. Vlastní vyplňování zabralo rozmezí cca 30–45 minut. Celkem se administrace zúčastnilo 162 žáků z osmi tříd, z toho 88 chlapců a 74 dívek. Dva dotazníky byly vzhledem k vulgárnímu a evidentně zesměšňujícímu obsahu vyřazeny, takže nakonec jsme analyzovali 160 dotazníků, 86 chlapeckých a 74 dívčích.

Na středních školách proběhla administrace v březnu 2016, a to na středních odborných školách, což se ukázalo jako ne úplně šťastný výběr. Celková návratnost dotazníků, stejně jako návratnost jednotlivých otázek, byla především v případě chlapců výrazně nižší než na základní škole. Celkem jsme zpracovali 159 dotazníků, z nichž jsme 10 (chlapeckých) museli pro nevhodný nebo úplně prázdný obsah vyřadit. Nakonec jsme analyzovali 82 dívčích dotazníků a 67 chlapeckých. Získali jsme 134 různých partnerských pojmenování.

Cílem skupinových rozhovorů bylo ověřit a zpřesnit odpovědi získané v dotazníku. Rozhovory jsme nakonec realizovali pouze s dívkami, protože se nám podařilo získat dostatečné množství relevantních údajů. Na základní škole jsme absolvovali rozhovory se dvěma pětičlennými

skupinami a jednou šestičlennou, na střední škole potom se dvěma skupinami šestičlennými a jednou čtyřčlennou.

Druhá část rozhovorů probíhala již s jednotlivými dobrovolníky individuálně. Celkem jsme realizovali čtyři rozhovory na základní škole a čtyři na škole střední. V těchto rozhovorech jsme se zaměřili hlavně na pragmatické vlastnosti partnerských pojmenování, které lze dotazníkovou metodou zkoumat jen obtížně. Dále jsme se snažili zjistit, jak partneři zohledňují v souvislosti s oslovováním pomocí partnerských pojmenování přítomnost jiných komunikantů a jaký je vztah mezi oslovováním partnerskými pojmenováními a rodnými jmény/hypokoristiky. Jako základní pilíře rozhovoru jsme využili otázky standardně využívané pro výzkum oslovování rodnými jmény a hypokoristiky:

- a) Říkají ti doma i jinak než rodným jménem? Jak?
- b) Jak si říkáte nejčastěji?
- c) V jakých situacích používáte partnerské pojmenování?
- d) Jak jste spolu s partnerem dlouho?
- e) Jak mu řekneš, když jsi na něho naštvaná? Jak ti řekne, když ho naštveš? (např. po sobě neuklidil nádobí)
- f) Jak mu řekneš, když po něm něco chceš? Jak ti řekne, když po tobě něco chce? (např. aby umyl nádobí, vynesl koš)
- g) Jak mu řekneš, když tě potěší? Jak ti řekne, když ho potěšíš?
- h) Odlišujete nějak přítomnost jiných lidí? Jak? Koho?
- i) Dokážeš odhadnout, zda používáš častěji rodné jméno nebo jiné pojmenování? Jaký je mezi nimi poměr?

3 Partnerské pojmenování v onomastickém kontextu – shrnutí a závěry

V této kapitole jsme se nejprve podrobně věnovali shrnutí strukturně-funkčního vymezení vlastních jmen. Ukázali jsme, že i partnerská pojmenování mohou za určitých okolností splňovat základní propriální funkce, tedy identifikační, diferenciací a lokalizační (Knappová, 1989; 1992; Šrámek, 1999). V partnerské komunikaci tato pojmenování obvykle označují konkrétní osobu, tedy našeho partnera, např. pojmenování *MEDVÍDKU* je určeno mému partnerovi, nikoli tatínkovi, dědečkovi, jinému kamarádovi apod.; diferencují ho od osob ostatních: *MEDVÍDKU* neříkám manželovi mé susedky ani jinému muži; a částečně ho i lokalizují: *MEDVÍDKU* říkám partnerovi obvykle v soukromí (Štěpánová, 2016a). Všechny tyto funkce zmínili ve svých výpovědích i naši respondenti. Vedle nich pak tematizovali

i funkci posesivní. Partnerská pojmenování mají podle některých respondentů potenciál ukázat, že partner je pouze jejich a nikoho jiného, což uváděly výhradně dívky.

Z hlediska komunikačně-pragmatického jsou partnerská pojmenování záležitostí především soukromé komunikace mezi partnery, nicméně standardní způsoby oslovení (*ZLATO*, *MILÁČKU*, *LÁSKO*) nevyklučují použití i před rodiči nebo blízkými přáteli. Z rozhovorů vyplynulo, že pokud partneři používají tento způsob oslovení, děje se tak v těch nejběžnějších, každodenních situacích, kdy potřebují partnera oslovit, zavolat na něho apod., a dále také v intimních chvílích, kdy se třeba škádlí či spolu laškují.

Ve vztahu k rodnému jménu dívky několikrát samy uvedly, že v běžných situacích, kdy potřebují partnera oslovit, používají spíše partnerské pojmenování než rodné jméno, a že oslovení rodným jménem může získat negativní konotace značící, „že se něco děje“, „že něco není v pořádku“, případně ho použijí, pokud řeší nějakou důležitou situaci.

V souvislosti s relační teorií vlastního jména (Svobodová a kol., 2015) jsme upozornili na problematiku porozumění jedinečnosti, která může být chápána buď ve vztahu k významnosti pojmenovávané entity, nebo k její jedinečné existenci. Ukázali jsme, že mnoho našich respondentů používá partnerská pojmenování se zřetelem k oběma významům. Použitím partnerských pojmenování chtějí především vyjádřit, že je pro ně partner jedinečný, že se odlišuje od ostatních lidí. Partnerská pojmenování lze nahlížet i jako příklad pojmenování translačních, pro něž je typický apelativní základ povýšený do statusu vlastního jména (Svobodová a kol., 2015).

Upozornili jsme na odlišné vnímání antroponym a ostatních skupin vlastních jmen – zatímco metaforické názvy (přezdívky) např. států se zapisují s malým písmenem (*země vycházejícího slunce = Japonsko*), metaforická jména lidí se zapisují odlišně (*Otec vlasti = Karel IV.*). Ve vztahu k psaní velkého písmene jsme nakonec nabídli podobné řešení, jaké zvolili autoři publikace *Psaní velkých písmen v češtině* (Svobodová a kol., 2015) pro podobné typy vlastních jmen, a to je subjektivní hodnocení uživatele. V případě, že vnímáme partnerské pojmenování jako označení osoby významné a jedinečné ve smyslu její existence, proč nezvolit velké písmeno?

Nejpodrobněji jsme se zabývali kognitivním pohledem na vlastní jména, především jejich významem, konotacemi a metaforičností. V případě významu vlastních jmen se uvádí, že postrádají lexikální význam, významem vlastních jmen je myšlen daný objekt, který jméno nese, denotát (Šrámek, 1999; Harvalík, 2008). Tato skutečnost je mj. i příčinou horší

zapamatovatelnosti vlastních jmen oproti jménům obecným, což je dokázáno mnoha neurologickými výzkumy (Langendonck 2000; Brédart 2016). Domníváme se však, že tento aspekt lze v plné míře aplikovat pouze na prototypické příklady vlastních jmen. Brédart a Valentine (Brédart 2016) např. ukázali, že míra vybavení si vlastního jména, jehož motivace vychází z psychických nebo fyzických vlastností člověka, je mnohem vyšší u jmen, kde tomu tak není.

Také jsme upozornili na to, že absence lexikálního významu vlastních je přístup vlastní naší, euroamerické kultuře. Existují mnohé kultury, africké, jihoamerické a další, jejichž nositelé věří v moc (lexikálního) významu jména, v to, že jména lidí mohou mít na jejich život skutečný vliv.

Ačkoli tedy v naší perspektivě vlastní jména lexikální význam postrádají, neznamená to, že by neměla žádný. Langendonck (2000) hovoří v souvislosti s vlastními jmény o významu, který nazývá *presuppositional – předpokládaný*. Ten se skládá ze tří složek: kategoriální, asociativní a emocionální. Skrz kategoriální význam zařazujeme pojmenovávaný denotát do některé ze specifických kategorií, jimiž uchopujeme svět (např. muž, žena, město, stát apod.). Díky asociativnímu významu spojujeme denotát s našimi zkušenostmi a znalostmi a emocionální význam nám umožňuje obvykle formou různých gramatických prostředků (deminutivních, augmentativní aj. sufixů) vložit do jména emoce, které cítíme.

Mnohá partnerská pojmenování postrádají lexikální význam a nevypovídají nic o svém nositeli ve smyslu popisném (*LÍSTEČKU, KOLIBŘÍKU, MĚSÍČKU* apod.), obsahují ale význam emocionální, obvykle pozitivně emocionální, který lze zároveň považovat za jejich konstitutivní rys. Především pro nejčastější příklady to však neplatí.

Mezi nejčastější příklady partnerských pojmenování, jež naši respondenti uváděli, patřila trojice *LÁSKO – MILÁČKU – ZLATO*. Jak pro chlapce, tak pro dívky představují tyto tři příklady typy oslovení, která lexikální význam nepostrádají, resp. v nich dochází k propojení lexikálního významu s emocionálním. Díky těmto pojmenováním lze přímo vyjádřit city chované k partnerovi, vyznat mu lásku, dát zřetelně najevo, že ho milujeme, dokázat, že k němu něco cítíme apod. Např. pojmenování *LÁSKO* podle respondentů *pochopitelně* souvisí se základním významem lexému *lásky*, což např. dívky často doplnily o nakreslené srdíčko. Toto pojmenování pro ně představuje *projev lásky*; ukazuje, že *jsem jeho láska*; *partner mi tím říká, že mě má rád*; používá ho, *protože mě miluje*; *jelikož by mě měl moc rád*; *jedná se o pojmenování krásné jako láska sama*; *je to (rozto) milé a nejen hezky zní, ale zní i zamilovaně*; *je to zamilovaný výraz* apod.

Obdobně pak respondenti odpovídali i na závěrečnou otázku, proč tato pojmenování ve vztahu používají, resp. proč se domnívají, že je lidé používají. Popsání emocionálního významu patřilo k nejčastějším odpovědím.

V případě konotativní složky významu jsme upozornili na to, že i vlastní jména mohou být pro mluvčí výrazným zdrojem asociací (konotací). Pokud proneseme větu *V pátek pojedeme do Prahy*, bude pro každého člověka mít nějaký význam, každý si v případě propria *Praha* představí pravděpodobně něco jiného. Pokud víme, co je to Praha, tak s ní pravděpodobně máme i nějaké zkušenosti, disponujeme nějakými znalostmi a prožíváme nějaké emoce. A to vše se bude podílet na konstruování významu, jehož součástí budou rozdílné asociace (konotace). Pro jednu rodinu znamená výše pronesená věta vidinu příjemného výletu, pro jinou nakupování na Černém Mostě, pro další návštěvu příbuzných apod.

Nejpodrobněji jsme se zabývali vztahem vlastních jmen a metafor. I když je metaforičnost považována za jeden z hlavních pojmenovávacích principů, v onomastických zkoumáních v podstatě splývá s motivovaností. Jak jsme již uvedli výše, v naší práci jsme považovali metaforu za klíčový prvek strukturující naše myšlení, za tzv. metaforu konceptuální (Lakoff a Johnson, 2002; Lakoff 2006; Vaňková 2005; Vaňková 2007).

Při tvoření partnerských pojmenování nachází lidé inspiraci v mnoha různých zdrojových oblastech, a jak jsme naznačili výše, nepovažujeme tuto inspiraci za absolutně náhodnou a ovlivněnou pouze mimojazykovými faktory. Příklady partnerských pojmenování vychází z pojmových struktur, jimiž vyjadřujeme emoce.

Kövecses (2003) rozlišuje tři způsoby, jak lze emoce v jazyce vyjádřit: pomocí slov, jež mají schopnost emoci **vyjádřit přímo**, např. *fuj, sakra* apod.; dále můžeme některé emoce **přímo popsat**, např. slovy jako *radost, smutek, veselý* apod., přičemž pomocí některých výrazů dokážeme emoce jak vyjádřit, tak popsat (např. výrok *miluji tě*); a nejrozšířenější skupinu pak tvoří výrazy vyjadřující emoce metaforicky (nebo metonymicky). V případové studii *Hněv (Anger)* Lakoff (2006) ukázal, že posledně zmíněný způsob vyjadřování emocí lze studovat na základě stejného postupu, jakým jsou zkoumány konceptuální metafory.

Na základě shromážděného jazykového materiálu jsme vymezili pět významových skupin, do nichž lze jednotlivé metaforické konceptualizace partnera (lásky) zařadit:

a) Člověk je bytost milující

Do této skupiny patří pojmenování ryze apelativního charakteru, která jsou používána obecně pro milé osoby, obvykle tedy i pro děti. Jedná se o pojmenování přímo popisující emoce,

např. *MILÁČKU, LÁSKO, ŠTĚSTÍ* apod. patřící do konceptualizace **PARTNER JE EMOCE**. Tato pojmenování patří k nejfrekventovanější, obvykle je uživatelé jazyka dobře znají, jsou (relativně) obecně sdílená a obvykle zapisují se s malým písmenem. Jak u žáků, tak u studentů se jednalo jednoznačně o nejoblíbenější skupinu pojmenování. Nevnímají je však jako významově vyprázdněné, ale naopak jako signifikantní nositele významu.

b) Člověk je bytost jedinečná

Tato skupina pojmenování vychází z uvědomění si vlastní konečnosti, smrti, a tedy i jedinečnosti, vzácnosti a neopakovatelnosti lidského života, což je v jazyce vyjádřeno konceptualizací **PARTNER JE VZÁCNOST**. Nejčastěji je vzácnost vyjádřena na základě zdrojové oblasti drahých kovů (*ZLATO*) a dále předmětů či bytostí, jež je náročné získat (*POKLADÉ, PRINCEZNO*). Zejména u pojmenování *PRINCEZNO* je však úzká souvislost i s jinými konceptualizacemi. I tato oblast pojmenování je mezi žáky a studenty značně oblíbená a podobně jako v případě předchozí skupiny nevnímají tato pojmenování jako významově vyprázdněná. Mnozí respondenti uvedli, že se s těmito příklady setkali i v komunikaci rodič (dospělý) – dítě.

c) Člověk je bytost pohlavní

Třetí skupinou jsou pojmenování tematizující ryzí specifičnost partnerského vztahu, a to nejčastěji vzájemnou přitažlivost partnerů a pohlavní akt včetně aktivit s ním spojených. Jedná se o pojmenování, jež jsou spojena přímo s milostnou touhou (s chťičem), např. oslovení *MAZLÍKU, TYGŘE, MYŠKO, PRDELKO, BROSKVIČKO, KUNDIČKO, BANÁNKU* apod. Tyto příklady se již příliš neslučují s použitím v komunikaci rodič (dospělý) – dítě, protože mohou být vnímány negativně. Odmítavý postoj je dán uvědoměním si hlavní metaforické konceptualizace **PARTNER JE OBJEKT SEXUÁLNÍ TOUHY**. Přímou je tato konceptualizace vyjádřena jmény pocházejícími ze zdrojové oblasti lidského těla, případně výrazy popisujícími činnosti spojené s pohlavním stykem, případně s intimními chvílemi.

Další konceptualizace, jež jsme dokázali vysledovat, se shodují s konceptualizacemi chťiče (Lakoff, 2006; Kövecses (2003):

PARTNER (OBJEKT TOUHY) JE OHENĚ: PLAMÍNKU

PARTNER (OBJEKT TOUHY) JE ŠÍLENSTVÍ: BLÁZNE

PARTNER (OBJEKT TOUHY) JE DÍTĚ: BOBKU, MEDVÍDKU, PANENKO

PARTNER (OBJEKT TOUHY) JE JÍDLO: *KOBLÍŽKU, CUKROUŠKU*

PARTNER (OBJEKT TOUHY) JE REAKCE NA FYZIKÁLNÍ SÍLU: *KRÁSKO, KOČKO*

PARTNER (OBJEKT TOUHY) JE ZVÍŘE: *TYGŘE, MYŠKO*

Do této skupiny náleží jednoznačně nejvíce příkladů, z nichž ale všeobecně sdílených je málo, mnoho z nich se vyznačuje spíše idiolektickým charakterem. Také se nejedná o pojmenování, která respondenti nepoužívají často a v běžných situacích, ale spíše o pojmenování spojená s intimními chvílemi.

Příslušnost k apelativům, nebo propriím je v případě této skupiny nejrozporuplnější.

d) Člověk je sám sebou

Do této skupiny patří pojmenování s charakterem typických přezdivek, které se zapisují s velkým počátečním písmenem. Zaznamenané příklady vychází nejčastěji z fyzických a psychických vlastností partnera a z jeho zálib. Stále se však jedná o pojmenování používaná především partnery mezi sebou, nikoli obecněji sdílená jinými komunikačními aktéry (*SILVER, SVALOVČE, KASANOVO* apod.).

e) Člověk je součástí okolního světa.

Poslední skupinu představují pojmenování, pro něž je klíčová hlásková podoba, která „hezky zní“ a u nichž se nám nepodařilo žádné konceptualizace rozeznat. Nejdůležitější roli hraje emocionální význam: *LÍSTEČKU, HVĚZDIČKO, SWEETIE* apod.

4 Metafory a konotace vybraných dívčích pojmenování – shrnutí a závěry

V této části práce jsme podrobně zkoumali, jak žáci a studenti vnímají metaforičnost vybraných dívčích partnerských pojmenování a jaké konotace s nimi spojují.

U každého vybraného pojmenování jsme nejprve provedli stručnou systémovou analýzu, v níž jsme pracovali s příručkami *Příruční slovník jazyka českého* (Academia, 1999, dále PSJČ), *Slovník jazyka českého* (F. Borový, 1937, dále SJČ), *Slovník spisovného jazyka českého* (Academia, 1999, dále SSJČ), *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Academia, 2014, dále SSČ) a *Slovník nespisovné češtiny* (Maxdorf, 2009, dále SNČ), příp. *Akademický slovník cizích slov* (Academia, 1998, dále ASCS). Zajímalo nás, zda je dané pojmenování ve slovnících

vedeno i jako příklad oslovení a jaké jsou významové atributy zjistitelné na základě jeho lexikografického popisu.

Empirická analýza se pak skládala ze dvou částí: z analýzy dotazníků a z analýzy dívčích rozhovorů.

Na základě provedené analýzy konotací jsme konstatovali, že uvědomění si metaforičnosti partnerských pojmenování je mezi žáky i studenty značně rozdílné. V dotazníkovém šetření se žáci i studenti často drželi základního významu slov, což koresponduje s jejich vnímáním partnerských pojmenování jako plnovýznamových.

S výjimkou klasického pojmenování *MILÁČKU* hodnotily všechny skupiny respondentů uvedené příklady dívčích pojmenování spíše negativně, přestože mezi uvedenými konotacemi převládaly pozitivní příklady (např. pojmenování *SLUNÍČKO*, *PRINCEZNO*, *JAHŮDKO* apod.).

Nejhůře hodnotili respondenti pojmenování vzniklá na základě konceptualizace PARTNER JE OBJEKT SEXUÁLNÍ TOUHY. Výrazné rozdíly v odpovědích mezi respondenty základních a středních škol jsme nezaznamenali. Studenti středních škol, především chlapci, však identifikovali tuto konceptualizaci o něco častěji než dívky. Rozhodně ale ne v takové míře, jak jsme se domnívali. Chlapci pak tato pojmenování celkově hodnotili lépe než dívky.

Ve skupinových rozhovorech jsme se opět přesvědčili o tom, že vnímání metaforičnosti je mezi dívkami značně rozdílné. Některé skupiny dívek konceptualizaci PARTNER JE OBJEKT SEXUÁLNÍ TOUHY neodhalily, držely se konvenčních frazémů (např. koza = hloupá dívka apod.). Když jsme jim konceptualizaci odhalili, některé dívky přiznaly, že si „to“ myslely, ale většinou přiznaly, že je tento význam nenapadl. Pokud dívky tuto konceptualizaci identifikovaly samy (např. u pojmenování *KOZIČKO*, *OUŠÍNKO*, *KLISNIČKO* ad.), shodovaly se v tom, že se jedná o pojmenování vulgární a úchylná, označující, že partner myslí „jen na jedno“. Fakt, že např. pojmenování *KOZIČKO* může označovat pochvalné označení ženských prsou, neakceptovaly.

Je otázkou a výzvou pro další zkoumání, na kolik může v souvislosti se zralejší fází vztahu a získáváním zkušeností v oblasti pohlavního styku dojít k posunu vnímání významu těchto pojmenování. Vlastní fyzické „naplnění“ vztahu totiž chápou dívky jak na základních, tak i na středních školách spíše negativně, resp. vnímají rozdíl mezi milováním a sexem. Zatímco milování se odehrává mezi lidmi, kteří se milují a výrazem tohoto vztahu jsou pozitivně hodnocená pojmenování jako *MILÁČKU*, *LÁSKO*, *ZLATO* apod., sex je pudovým aktem

s absencí citů a umožňuje tak i použití vulgárních, „úchylných“ pojmenování typu *KOZIČKO*, *KLISNIČKO* apod. Tato pojmenování by pak pro některé dívky byla akceptovatelná pouze v případě, že by je partner myslel jen jako vtip.

5 Literatura – vybrané tituly

BARTMIŃSKI, Jerzy. *Jazyk v kontextu kultury: dvanáct statí z lublinské kognitivní etnolingvistiky*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-2883-7.

BLANÁR, Vincent. *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky*. Martin: Matica slovenska, 2009. ISBN 978-80-7090-905-8.

BRAMWELL, Ellen. Personal Names and Anthropology. In: HOUGH, Carole a Daria IZDEBSKA. *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 263–279. ISBN 978-0-19-965643-1.

BRYLLA, Eva. Bynames and Nicknames. In: HOUGH, Carole a Daria IZDEBSKA. *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 237–251. ISBN 978-0-19-965643-1.

BRÉDART, Serge. Names and Cognitive Psychology. In: HOUGH, Carole a Daria IZDEBSKA. *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 476–487. ISBN 978-0-19-965643-1.

HÁJKOVÁ, Eva. *Vlastní jméno jako prostředek sociální symboliky*. Praha: Univerzita Karlova V Praze, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-185-0.

HARVALÍK, Milan. K integračním tendencím v současné onomastické terminologii. In: ČORNEJOVÁ, Michaela a Pavel KOSEK. *Jazyk a jeho proměny: prof. Janě Pleskalové k životnímu jubileu*. Brno: Host, 2008, s. 45–47. ISBN 978-80-7294-301-2.

HRDLIČKA, Milan. K otázce tzv. něžných pojmenování mezi partnery. *Češtinář*. 1995/6, 6(1), s. 9–14.

JAKLOVÁ, Alena. Návrh všestranného rozboru řečové činnosti mládeže. *Naše řeč*. 1986b, 69(5), s. 233–241. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6653>

JAKLOVÁ, Alena. Existuje mluva mládeže? *Český jazyk a literatura*. 1993, 44 (3/4), s. 54–57. ISSN 0009-0786.

JANDA, Laura. Kognitivní lingvistika. In: SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie. *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky*. Praha: Filozofická fakulta UK, 2004, s. 9–58. ISBN 80-7308-072-9.

KNAPPOVÁ, Marie. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989. ISBN 80-200-0167-0.

JIRSOVÁ, Anna, Hana PROUZOVÁ, Nad'a SVOZILOVÁ. Poznámky k mluvě mládeže. *Naše řeč*. 1964, 47(4), s. 193–199. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5057>

KNAPPOVÁ, Marie. K funkčnímu pojetí systému vlastních jmen. *Slovo a slovesnost*. 1992, 53(3), s. 211–214.

KÖVECSÉS, Zolán. *Metaphor and emotion: language, culture, and body in human feeling*. Cambridge: Cambridge University, 2003. ISBN: 0-521-54146-8.

KVÍČALOVÁ, Marta. *Žákovské přezdívky jako součást školské jazykové komunikace*. Praha, 2016. Disertační práce. Karlova Univerzita, Pedagogická fakulta.

LAKOFF, George a Mark JOHNSON. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002. ISBN 80-7294-071-6.

LAKOFF, George. *Ženy, oheň a nebezpečné věci: co kategorie vypovídají o naší mysli*. Praha: Triáda, 2006. ISBN 80-86138-78-X.

LANGENDONCK, Willy van. Neurolinguistic Evidence for the Status of Proper Names in a Radical Construction Grammar. In: OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše, Rudolf ŠRÁMEK, Milan HARVALÍK. *Onomastické práce: sborník rozprav*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2000, s. 263–277.

MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.

NYSTRÖM, Staffan. Names and meaning. In HOUGH, Carole a Daria IZDEBSKA. *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 39–52. ISBN 978-0-19-965643-1.

RYSOVÁ, Květa. Slangové výrazy žáků. *Český jazyk a literatura*. 2003–2004, 54 (1), s. 21–25. ISSN 0009-0786.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X.

ŠTĚPÁNOVÁ, Pavla. *Metaforičnost partnerských pojmenování*. Praha, 2013. Diplomová práce. Karlova Univerzita, Pedagogická fakulta.

ŠTĚPÁNOVÁ, Pavla. Intimní partnerská pojmenování. *Acta onomastica*. 2016a, 55(1), 341–349. ISSN 1211-4413.

ŠTĚPÁNOVÁ, Pavla. Konotativnost vybraných skupin partnerských pojmenování. *Bohemistika*. 2016b, 16(4), 341–359. ISSN 1642-9893.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VAŇKOVÁ, Irena. *Co na srdci, to na jazyku: kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0919-3.

VAŇKOVÁ, Irena. *Nádoba plná řeči: (člověk, řeč a přirozený svět)*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1122-8.